

HYPERICUM 22, december 2022

FWT-FLORON

Kleinschalig natuurbeheer door vrijwilligers¹

Jacques Bielen †

De vrijwilligers van FLORON inventariseren, determineren en noteren, zij studeren, rapporteren en adviseren en hopen dan dat dat gevolgd wordt door: beheren! Dikwijls echter lijkt het wel of ze alleen werken voor de statistiek. Zeldzame soorten verdwijnen nog te veel, zelfs uit natuurterreinen, door onvoldoende en/of onzorgvuldig beheer. Zo bleek uit ons onderzoek in de FLORON- periode 1989-heden dat Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*) en Gewone vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*) verdwenen waren uit het 'Haagse Bos' (tussen Enschede en Oldenzaal). Deze soorten worden genoemd in een rapport van H. Piek en R. H. Lichthart (1976). In het rapport staan ook beheeradviezen, maar deze werden niet op gevolgd. Het beheer na 1975 beperkte zich tot bijvoorbeeld het plaatsen van het bordje 'niet betreden; rustgebied' bij een heischraal paadje, waar de auteurs deze soorten nog van meldden. Vervolgens groeide het paadje volkomen dicht.

Berghertshooi. Foto: Jacques Bielen

Toen ik in het jaar 2000 vernam dat Eddy Weeda Berghertshooi (*Hypericum montanum*) had teruggevonden in een bosje in Twente, besloot ik te trachten het beheer hier zelf te organiseren. In het sterk verbraamde en verbrandnetelde bosje groeiden ook nog steeds bijzondere soorten als Witte veldbies (*Luzula luzuloides*), Muurhavikskruid (*Hieracium murorum*²), Grote Keveorchis (*Neottia ovata*), Bosaardbei (*Fragaria vesca*). En er woekerde de zeldzame Sierlijke woudbraam (*Rubus bellardii* WEIHE [syn. *R. pedemontanus*]).

¹ Eerder verschenen in *FLORON-nieuws* 4: 4-4. Bielen, J.W. (2006). *Kleinschalig natuurbeheer door vrijwilligers*.

² Nu gerekend tot Vroeg havikskruid (*Hieracium glaucinum*)

Herstelplan

Vroeg havikskruid. Foto: Jacques Bielen

Ik vroeg Albert Grote Beverborg, o.a. vanwege zijn praktijkkennis van hakhoutbeheer, om advies. Albert, die als vrijwilliger actief is voor Natuurmonumenten, bood direct aan mij te helpen met de organisatie van de werkzaamheden. Na het inwinnen van adviezen bij o.a. Eddy Weeda en Jelle Hofstra, die het bosje nog van vroeger kenden, ontwikkelden Albert en ik een plan om het stapje voor stapje op te knappen. We besloten de vrijwilligers van het IVN Oldenzaal te vragen zich in te zetten voor het benodigde kleinschalige bosrandbeheer. Jaap Braad, pas sinds 1998 beheerder voor Natuurmonumenten in Noord-oost-Twente, was bereid met ons mee te werken.

Albert en ik kaptten in het voorjaar van 2001 alvast een aantal struiken aan de noordzijde van het bosje, bij de groeiplaats van Berghertshooi. Al na twee weken was vanuit de top van een aanvankelijk zielig liggend stengeltje, een stevige rechtopgaande scheut van 20 cm met bloeiwijze ontwikkeld. In de winter van 2001-2002 werden door de Oldenzaalse vrijwilligers enige Amerikaanse eiken (*Quercus rubra*) omgezaagd. De vrijgekomen takken en stammetjes werden afgevoerd en een deel van de bramen werd verwijderd. De Sierlijke woudbraam woekert hier en zal dus niet zo gauw uitgeroeid worden, zeker niet door een groep, die aangestuurd wordt door de Oldenzaler Toon

Brummelhuis. Toon werkt met zijn vrijwilligersgroep graag in deze plantengemeenschap behorende tot het Brummelverbond!

Zowel aan de noord- als de zuidzijde van het bosje ruimden we de stapels takken op, die daar in de loop der jaren in de rand waren gedumpt. De volgende zomer al was er sprake van een flinke toename van de aantallen planten Berghertshooi en Muurhavikskruid. In de volgende winter werd in de bosrand een drietal forse Robinia's (*Robinia pseudoacacia*) omgezaagd en de vrijwilligers harkten een deel van de dikke strooisellaag weg. Dit 'tuinieren' vergde wel enige uitleg. Maar waarom zou plaggen geen tuinieren zijn en harken wel?

Successen

In 2004 werd het Prachtklokje (*Campanula persicifolia*) herontdekt. In de zomer van 2005 zijn van Berghertshooi ruim 80 bloeiende exemplaren geteld! Het kleinschalige beheer lijkt dus succesvol.

Toch zijn er steeds weer problemen. Aan noordzijde van 'ons' bosje waren in het voorjaar van 2004 ondertussen weer vele takken gedeponerd, vrijgekomen bij onderhoudswerkzaamheden in de berm van de nabijgelegen spoorlijn. Niet verbazingwekkend natuurlijk als je bedenkt, hoe natuurbeheerders soms zelf met hun takkenafval omgaan.

Het zal nog wel wat tijd vergen voor het tientallen jaren achterstallige onderhoud is ingehaald. En zolang de verrijking door stikstof vanuit de lucht blijft doorgaan, zal door verwijdering van biomassa verrijking tegengegaan moeten worden. Dit soort (kleinschalige) werkzaamheden blijft voorlopig hard nodig in de 'parels' van onze natuurterreinen.

Wat heb je ten slotte aan ecologische verbindingzones als de te migreren organismen al zijn verdwenen uit de verbonden natuurterreinen?

Literatuur

Piek, H. & R.H. Lichthart (1976). Flora en vegetatie van het Haagse Bos. De Levende Natuur 79 (4): 73-77.

Stortelder, A.H.F., K.W. van Dort e.a. (1999). Beheer van bosranden. Van scherpe grens naar soortenrijk gradiënt.
